

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ТРАНСКОРДОННОГО БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ

Риженко І. М.

Метою статті є дослідити у контексті глобалізації та зростання міжнародної економічної взаємодії питання транскордонного банкрутства. Транскордонне банкрутство може виникнути з численних причин, включаючи зміни в економічних умовах, обмеження на міжнародній торгівлі та несприятливі політичні умови.

Інститут іноземної процедури банкрутства створений для полегшення процесу та забезпечення взаємодії між різними юрисдикціями. Проте, його успішне впровадження значною мірою залежить від розвитку відповідного локального законодавства та наявності міжнародних угод. Отже, розвиток та удосконалення практики транскордонного банкрутства стає актуальним завданням для сучасних правових систем у забезпеченні стабільності та ефективності світового економічного простору.

Дослідження спрямовується на вивчення поточного законодавства України у сфері транскордонного банкрутства, врахування міжнародних стандартів та практики. Детальний аналіз проблем та викликів, з якими стикається Україна в цьому контексті, є ключовим етапом у визначенні шляхів подальшого розвитку відповідного правового та економічного середовища.

Помітна увага повинна бути приділена інституту іноземної процедури банкрутства та можливостям його реалізації в умовах української системи.

З відсутністю чіткої правової визначеності поняття та організаційно-правових механізмів в справах про банкрутство, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства, можна стикнутися в контексті Кодексу України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VII. Ця правова невизначеність та практична неефективність реалізації нормативно закріплених організаційно-правових механізмів транскордонних процедур банкрутства в Україні створюють значні перешкоди для належного вирішення спорів у цій сфері.

Висновки дослідження можуть слугувати підставою для пропозицій щодо вдосконалення законодавства, розробки нових механізмів управління транскордонним банкрутством в Україні, а також сприяти формуванню ефективної практики у вирі-

шенні подібних ситуацій в умовах глобального ринку та міжнародної співпраці.

Ключові слова: банкрутство, транскордонне банкрутство, законодавство, концепція «центру основних інтересів».

Ryzhenko I. M. Some issues of cross-border bankruptcy in Ukraine

The purpose of the article is to study the issue of cross-border bankruptcy in the context of globalization and growing international economic interaction. Cross-border bankruptcies can arise for numerous reasons, including changes in economic conditions, restrictions on international trade, and unfavorable political conditions.

The institution of foreign insolvency proceedings was created to facilitate the process and ensure cooperation between different jurisdictions. However, its successful implementation largely depends on the development of relevant local legislation and the availability of international agreements. Thus, the development and improvement of cross-border bankruptcy practice is becoming an urgent task for modern legal systems in ensuring stability and efficiency of the global economic space.

The research is aimed at studying the current legislation of Ukraine in the field of cross-border bankruptcy, taking into account international standards and practices. A detailed analysis of the problems and challenges faced by Ukraine in this context is a key step in determining the ways to further develop the relevant legal and economic environment.

Particular attention should be paid to the institution of foreign bankruptcy proceedings and the possibilities of its implementation in the Ukrainian system.

The lack of clear legal definition of the concept and organizational and legal mechanisms in bankruptcy cases related to foreign bankruptcy procedures can be encountered in the context of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures dated October 18, 2018 No. 2597-VII. This legal uncertainty and the practical inefficiency of the implementation of the statutory organizational and legal mechanisms of cross-border bankruptcy procedures in Ukraine create significant obstacles to the proper resolution of disputes in this area.

The conclusions of the study may serve as a basis for proposals for improving legislation, developing new mechanisms for managing cross-border bankruptcy in Ukraine, and also contribute to the formation of effective practice in resolving such situations in the context of the global market and international cooperation.

Key words: *bankruptcy, cross-border bankruptcy, legislation, concept of "center of main interests".*

Постановка проблеми та її актуальність. Світові конфлікти, складна економічна кон'юнктура та енергетична нестабільність обертаються серйозними викликами для фінансової стійкості не лише в Україні, але й в інших країнах. Ця несприятлива обстановка вже призвела до погіршення виконання фінансових зобов'язань, збільшення числа відкриття проваджень про банкрутство.

Існує потенційна загроза збільшення кількості звернень до судів із ситуаціями, пов'язаними із визнанням та виконанням рішень іноземних судів. Це може призвести до активізації процесів визнання іноземних процедур банкрутства в Україні. Умови глобальної нестабільності підсилюють потребу в розвинених механізмах міжнародного співробітництва та взаєморозуміння для ефективного вирішення цих проблем [1]. Банкрутство з іноземним елементом виступає як необхідна складова ринкової економіки, що вирішує майнові труднощі учасників економічних відносин, особливо тих, чиє майно розташоване у кількох країнах.

Цей вид банкрутства ґрунтується на принципах вільного ринку та конкурентного середовища, сприяючи залишенню на ринку лише тих підприємств, які проявляють більшу ефективність. Це сприяє оптимізації економічного середовища та підтримці попиту на споживчому ринку. Водночас, процедура банкрутства з іноземними елементом вимагає високого рівня міжнародної співпраці та взаєморозуміння для успішного вирішення майнових проблем [2, с. 217].

Ефективність реалізації цього інституту значною мірою залежить від локального законодавства конкретної країни, а також від наявності як двосторонніх, так і багатосторонніх міжнародних угод. Здійснення транскордонного банкрутства вимагає взаємодії та взаєморозуміння між різними юрисдикціями для забезпечення справедливого та ефективного вирішення питань щодо майна банкрута [3].

В умовах глибокої економічної нестабільності та глобальних викликів, пов'язаних із збільшенням кількості випадків банкрутства, транскордонне

банкрутство стає ключовим аспектом вирішення проблем неплатоспроможних боржників, майно яких розташоване у різних країнах.

Тому питання аналізу транскордонного банкрутства буде становити актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковою основою дослідження були праці таких науковців як Бірюков О. М., Любарський Б. Г., Павлюк А., Панченко В. В., Шишковський Б. Л., Яповицька А. В. та інші. Проте, на сьогоднішній день потребують уваги деякі питання, що стосуються аналізу наукової розробки та актуальності питання транскордонного банкрутства в контексті законодавства України.

Метою цієї статті є проведення докладного дослідження сучасного стану наукової розробки та актуальності питання транскордонного банкрутства в контексті законодавства України.

Виклад основного матеріалу. Поняття транскордонного банкрутства, зазначає Любарський Б. Г. є «доктринальною категорією через відсутність його визначення у міжнародних документах чи внутрішньому законодавстві. Коли певні підрозділи багатонаціональної компанії стикаються з фінансовими проблемами, це часто тягне за собою порушення процедури визнання таких підрозділів неплатоспроможними або банкрутами у кожній країні, де здійснюється економічна діяльність компанії» [2, с. 217].

Як зазначає Яповицька А.В. «Кодекс України з процедур банкрутства (далі - КУПБ), містить розділ 8 «Провадження у справах про банкрутство, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства», який практично без змін відтворює норми, що містились у Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». У зв'язку з цим, залишаються невирішеними низка проблем, зокрема: щодо визначення пріоритетності між провадженнями у справах про таке банкрутство, порушеними в судах України та в іноземних судах; щодо суб'єктного складу такого провадження; щодо процедур, які включено у таке провадження» [4, с. 1].

Сам термін «транскордонний» у законодавствах розвинених держав світу, наголошує Панченко В. В. «у наднаціональному праві ЄС та в системі міжнародного права вживається у розумінні як такий, що має за наслідки перетин кордону незалежно від прилеглості чи наближеності кордонів держав один до одного та існує у межах двох або більше юрисдикцій» [5, с. 57].

Неможливо не погодитись з думкою Любарського Б. Г., що «основним завданням

законодавства про банкрутство є забезпечення розподілу доходів від продажу майна неплатоспроможного боржника між кредиторами, а головною його особливістю є встановлення правил щодо звернення кредиторів до боржників.

Впровадження відповідних правових механізмів до національного законодавства нашої держави є ефективним способом регулювання випадків транскордонної неплатоспроможності та забезпечення:

- належної співпраці між судами та іншими компетентними органами іноземних держав;
- справедливого та ефективного врегулювання випадків транскордонної неплатоспроможності у разі забезпечення захисту інтересів усіх кредиторів та інших зацікавлених сторін, включаючи боржників;
- захисту та максимального збільшення вартості активів боржника;
- збереження підприємств (як діючого бізнесу), які опинилися у скрутному фінансовому становищі, з метою захисту інвестицій та збереження робочих місць» [2, с. 218].

В свою чергу Панченко В.В. відмічає, що «наразі відсутня як чітка правова визначеність понятійного апарата, так і організаційно-правовий механізми під час провадження у справах про банкрутство, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства, зокрема, застосування принципу взаємності, співпраці судів, використання транскордонних протоколів тощо. Тобто, правова невизначеність у КУПБ, практична неефективність реалізації нормативно закріплених організаційно-правових механізмів процедур транскордонних банкрутств в Україні перешкоджають належному розв'язанню спорів в цій сфері, що призводить до відсутності позитивної судової практики» [6, с. 152].

Суддя судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Банасько О. звернув увагу на те, що «в національному правовому полі практично немає судової практики щодо транскордонного банкрутства.

Як приклад з практики касаційного суду про визнання в Україні іноземної процедури банкрутства можливо навести справу № 910/5107/20.

Так, у постанові від 8 листопада 2022 року Верховний Суд звернув увагу, що укладений між Україною та Чеською Республікою Договір про взаємну правову допомогу від 28 травня 2001 року визначає взаємну правову допомогу у справах, які виникають із комерційних правовідносин і що

будь-яких винятків щодо взаємної правової допомоги у справах про банкрутство ні цей Договір, ні КУПБ не містять. Отже, Верховний Суд дійшов висновку, що принцип взаємності у цій справі є дотриманим.

При повторному розгляді цієї справи КГС ВС постановив, що в ухвалі господарського суду про визнання іноземної процедури банкрутства має бути зазначено статус іноземної процедури банкрутства відповідно до положень КУПБ.

Банасько О. також наголошує, до основних проблемних питань, які виникають у справах про банкрутство, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства, слід віднести кваліфікацію арбітражних керуючих, юридичних служб кредиторів, вплив застосування такого інституту на строки розгляду справи, що, як наслідок, підвищує вартість процедури банкрутства, доступ до інформації (бази даних, реєстри тощо в іноземних юрисдикціях)» [7].

У теоретичному аспекті в Україні зазначає Панченко В. В. «наявні нормативно визначені вимоги щодо транскордонних банкрутств і, навіть, частково відповідають міжнародним, які орієнтовані та визнані світовими правовими системами, а саме, у частині положень Типового закону ЮНСІТРАЛ про транскордонну неспроможність від 30 травня 1997 року та основних принципів Світового Банку, які містять правила з розгляду транскордонних справ про банкрутство, а також у регламентах і директивах Європейського Союзу, зокрема, Європейському Регламенті про провадження у справах про неплатоспроможність 2015/848, що закріплюють правила вирішення колізій правопорядків держав-членів Європейського Союзу у разі транскордонної неплатоспроможності, дотримання яких є одним із найважливіших складових у сфері транскордонних банкрутств» [5, с. 58].

Арне Енгельс, міжнародний експерт Проекту ЄС «Право-Justice» відмічає, що «європейське законодавство також щодо транскордонного банкрутства залишається досить недосконалим. Нещодавно Європейська комісія представила новий нормативно-правовий акт ЄС, пов'язаний саме з процедурами неплатоспроможності та банкрутства. Він більш детально прописує європейські вимоги до процедур неплатоспроможності та дає певні рекомендації для національного законодавства» [1].

Отже, по суті, транскордонне банкрутство виникає, коли процес банкрутства, що відбувається в одній країні, впливає на активи чи зобов'язання, розташовані в інших країнах. Практично

це означає, що провадження порушується в одній країні, але має важливий міжнародний аспект.

Тобто, можливо визначити наступні характерні ознаки транскордонного банкрутства:

1. Порушено іноземне провадження: зазвичай, процес банкрутства розпочинається в одній країні, існує необхідність визнання цього процесу в інших країнах, де мають місце активи чи зобов'язання.

2. Звернення до іноземного суду: У ході банкрутства суд може звертатися до суду іншої країни для отримання допомоги чи визнання рішення.

3. Координація проваджень: банкрутство може порушуватися одночасно в кількох країнах, і виникає необхідність у координації проваджень для ефективного врегулювання питань, пов'язаних із визнанням неплатоспроможності боржника.

4. Визначення місця знаходження особи. Це є необхідним для встановлення компетентного правопорядку з метою обрання відповідного закону про банкрутство у справі з множинними провадженнями.

Такі ситуації вимагають взаємодії і співпраці між судами різних країн, а також визнання і виконання рішень у міжнародному контексті.

Слід відмітити, що у справах про банкрутство для зазначених цілей використовується концепція Центру основних інтересів (далі-ЦОІ). Під Центром основних інтересів відповідно до Типового закону ЮНСІТРАЛ про транскордонну неспроможність слід у разі відсутності доказів протилежного є місце реєстрації боржника щодо юридичних осіб/підприємців та місце звичного перебування у випадку з фізичними особами [8, ст. 16].

Серед правил вирішення колізій правопорядків держав-членів Європейського Союзу у разі транскордонної неплатоспроможності, дотримання яких є одним із найважливіших складових у сфері транскордонних банкрутств, у Європейському Регламенті про провадження у справах про неплатоспроможність 2015/848 категорія «центр основних інтересів» визначається як за встановленим місцем, де боржник здійснює управління його інтересами, та яке є очевидним для третіх осіб, так і за місцем реєстрації або місцем перебування, при цьому з встановленими строками щодо зміни такого місця реєстрації або перебування.

Панченко В.В. зазначає, що «в національному законодавстві згадується схожа категорія, а саме «місце основних інтересів». Так, у пункті 11 статті 76 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 26 червня 2005 року № 2709-IV однією з підстав визначення підсудності справ

судам України зазначено справи про банкрутство, де боржник має «місце основних інтересів» або основної підприємницької діяльності на території України. При цьому дана категорія «місце основних інтересів» не має правової визначеності та нормативного закріплення, що впливає негативно на існування єдиного підходу щодо його розуміння при розгляді справ у суді» [9, с. 59].

Висновки. Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити наступні висновки. Транскордонне банкрутство - актуальне питання, яке вимагає уваги в сучасних умовах. Національне законодавство на цей рахунок наразі перебуває у процесі розвитку, і йому потрібно пристосуватися до викликів глобальних проблем.

Транскордонне банкрутство виникає, коли процес банкрутства, розпочатий в одній країні, має вплив на активи чи зобов'язання, що розташовані в інших країнах. Сутність цього явища полягає в тому, що, навіть якщо процес порушується в одній країні, його міжнародний вимір важливий. Основні ознаки транскордонного банкрутства можна визначити наступним чином: порушено іноземне провадження; звернення до іноземного суду; координація проваджень; визначення місця знаходження особи. На нашу думку необхідно внести зміни до чинного Кодексу України з процедур банкрутства, визначивши та закріпивши основні ознаки транскордонного банкрутства, а також введення категорії "центр основних інтересів".

Додатково, рекомендується розглянути можливість спрощення визнання іноземних процедур банкрутства та удосконалення процесу координації між судами різних країн. Це сприятиме швидшому та ефективнішому вирішенню гострих питань транскордонного банкрутства.

Загалом, важливо створити механізми, що сприятимуть справедливій та ефективній реалізації процедури транскордонного банкрутства, а також забезпечать взаємодію між різними системами правосуддя в міжнародному контексті.

Література

1. Проєкт ЄС "Право-Justice" провів круглий стіл щодо транскордонного банкрутства. Проєкт ЄС "Право-Justice". 2023. URL: <http://surl.li/nsaaz>
2. Любарський Б.Г. Щодо правового регулювання процедури банкрутства з іноземним елементом. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 10. С. 217-220. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2021/56.pdf
3. Шишковський Б.Л., Павлюк А. Транскордонне банкрутство. KRMG. 2021. URL: <http://surl.li/nsabl>

4. Яповицька А. В. Проблемні питання транскордонного банкрутства у Кодексі України з процедур банкрутства. Національний університет «Києво-Могилянська академія». 4 с. URL: <http://surl.li/nsabh>

5. Панченко В.В. Транскордонні банкрутства в Україні: організаційно-правові питання. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. С. 56-60. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/09/11.pdf>

6. Панченко В.В. Організаційно-правові аспекти розгляду справ про транскордонні банкрутства з множинними провадженнями. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2022. Вип. 72. Ч. 1 С. 150-154. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/266878/262886>

7. Судді ВС розповіли про судову практику щодо виконання рішень іноземних судів та банкрутства з іноземним елементом. Верховний Суд. 2023. URL:

<https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1406147/>

8. Типовий закон ЮНСІТРАЛ про транскордонну неспроможність: міжнародний документ від 30 травня 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_877#Text

9. Панченко В.В. Питання правової визначеності категорії «Центр основних інтересів» у справах про транскордонні банкрутства. POLISH JOURNAL OF SCIENCE. 2022. № 53. С. 58-60. URL: <https://zenodo.org/records/6997341>

*Риженко І. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
заступник директора інституту права
та безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ*